

מסכת מגילה

פרק מגילה נקראת

מתניתין:

והשתא מבארין, היאך המגילה נקראת בכל אחד מימים אלו:

בני ברכין² המוקפין חומה מימות יהושע בן נון³ — קורין בט"ו באדר⁴.

ואילו בני כפרים ועיירות גדולות שאינן מוקפות חומה מימות יהושע — קורין בי"ד [ובגמרא יתבאר, מנא ילפינן דיש חילוק בין מוקפות לשאינן מוקפות]⁵.

המגילה נקראת פעמים ביום י"א באדר, פעמים בי"ב בו, פעמים בי"ג, פעמים בי"ד, ופעמים בט"ו¹.

אבל לא פחות מי"א [לעולם אינה נקראת לפני י"א], ולא יותר מט"ו [לעולם אינה נקראת אחרי ט"ו באדר].

והתוי"ט כתב, דהא דלא תלו בימי משה רבינו, היינו משום דאם כן, הוה לן למימר דכל המוקפין מיום צאתם ממצרים, שהוא ארבעים שנה קודם ביאתן לארץ — קורין בט"ו, ומנא ידעינן להו?

והמלאכת שלמה הביא, דברוקח כתב, דהיינו משום שיהושע כיבש את כל הערים, ואילו משה לא כיבש — אלא את ארץ סיחון ועוג.

4. כתב הריטב"א, דנראין הדברים, דאין חילוק בדבר זה בין א"י לחו"ל. וכן הביא הר"ן בשם הרמב"ן, שהביא ראיה מירושלמי, עיי"ש. אבל הביא דאיכא מאן דס"ל דהאי דינא דווקא בא"י, אבל בחו"ל, אפילו המוקפין מימות יב"נ — קורין בי"ד, דמה עניינן ליהושע בן נון? וע"ע בראשונים.

5. הקשה הר"ן, מפני מה תיקנו חז"ל יום מיוחד לפרזים ויום מיוחד למוקפין, והרי בכל המצוות לא עבדינן הכי?

ותירץ, דתקנו כך, מפני שבזמן הגזירה נחו בני הפרוזות ביום י"ד, ובני שושן בט"ו, ומאליהם עשו בני הפרוזות שבאותו הדור שמחה

1. כתב הרוקח, רמז לחמשה זמנים אלו — דחמש פעמים כתובה המילה "פורים" במגילה.

2. "כרכין" — הם ערים גדולות המוקפות חומה. דקרא ד"והערים בצורות גדולות" [במדבר י"ג כ"ח] — מתרגמינן: "כריכן רברבן".

3. הר"ן מבאר הטעם שתלו חז"ל במוקפין מימות יהושע בן נון [ובאמת ר' יהושע בן קרחה פליג אמתניתין, וסבר דתלוי במוקפין מימות אחרשוורש, כדאיתא בע"ב], עפ"י הירושלמי. שכתב, דהיינו טעמא, לפי שהיתה ארץ ישראל חרבה באותם הימים, ואם היו תולין בימות אחרשוורש, נמצא שהיתה ארץ ישראל נדונת כפרזים, וגנאי הדבר! לפיכך תלו במוקפין מימות יב"נ, כדי לחלוק כבוד לא"י.

עוד טעם כתב הריטב"א, לפי שיהושע בן נון נלחם בעמלק תחלה, והמן מזרע עמלק היה.

עוד כתב, משום דכל מילי דתקון רבנן, אסמכוהו אקרא היכא דאפשר. ולהכי דימו את דין קריאת מגילה — לדין בתי ערי חומה. והתם תלי בימות יב"נ, שהוא תחילת ישובן של ישראל בארץ.

ימי שני וחמישי, שמתכנסין בהם בני הכפרים אל העיירות למשפט, כיון שבתי דינים יושבים בעיירות בשני וחמישי כתקנת עזרא [בבא קמא פ"ב ע"א]⁹, והיות ובני

ואף שבשני ימים אלו, נכללו הדרים בכל מקום, היינו מעיקר הדין. **אלא**, שהקילו חכמים על בני הכפרים⁶, ותקנו שיהיו מקדימין לקרוא ביום⁷ הכניסה⁸, דהיינו –

מתכנסין בכפרם לבית הכנסת לקריאת התורה בימי שני וחמישי]. וכך משמע גם ברמב"ם [פ"א מהל' מגילה הל' ב].

וכתבו, דכן נראה מדברי הירושלמי, דאמר שכן עיר אינו מוציא בן כרך ידי חובתו, דמי שאינו מחוייב בדבר – אינו מוציא את המחוייב. אם כן, על כרחך שהיו קורין במקומן. והרא"ש שם [סי' ט'] כתב, דבני הכפרים היו קוראין לעצמן בכרכים, והיו כשני בתי דינים בעיר אחת. [ומה שלא היו קוראין לעצמן במקומן, היינו משום שלא היו מקובצין יחד אלא בעיירות].

עוד פירש, דבהכי לא חשיב ל"ת, דהא לא עבדי הכי משום פלוגתא, אלא שכך היתה תקנה מעיקרא דהמקום גורם, שהרי גם בני העיר, אילו היו הולכין לכרך – היו קורין עמהן. והריטב"א תירץ בשם הרשב"א, דאגודות אגודות, היינו דווקא אם המותר לזה – אסור לזה, משא"כ הכא, דבני הכפרים יכולין לקרות בי"ד אם ירצו.

9. ועוד טעם כתבו בראשונים, שמתכנסים לעיירות לקרות בתורה, כתקנת עזרא, שתיקן קריאת התורה בשני וחמישי.

ועיי' במדרש תנחומא [פרשת בראשית סי' ג'], דאיתא התם, דיום הכניסה הוא יום הקהילה, שהתענו בו, דהיינו י"ג באדר. והכי נמי איתא בשאלתות דר' אחאי.

ותמה עליו בתוס' רי"ד, דאם כן, מאי האי דקתני במתניתין, דאם חל להיות בשני, או שחל להיות בחמישי, כפרים ועיירות גדולות קורין בו ביום, אמאי אין מקדימין לאתמול, שהוא יום התענית?!

ומשתה ביום שנחו בו, דהיינו י"ד, ובני שושן – בט"ו. להכי תקנו כך גם לדורות. והשוו חכמים את כל המוקפין לשושן שהיתה מוקפת חומה וקבעו גם למוקפין מימות יב"ג יום ט"ו, אף על פי שבאותו זמן היו פרוזים – משום כבודה של א"י, וכדלעיל].

ובשם הרמב"ן כתב, דעיקר הנס היה לפרוים, שהם היו בסכנה גדולה יותר מהמוקפין חומה. ובשעת הנס באמת רק הפרוים עשו משתה ושמחה בי"ד, אבל המוקפין לא עשו כלום. ולאחר זמן, תקנו מרדכי ובית דינו, לעשות משתה ושמחה גם במוקפין. ולפי שגבי הפרוים היה הנס גדול יותר, לפיכך הקדימו זמנם. עיי"ש.

6. הגרעק"א בחידושו מביא, דנחלקו הראשונים בדין כפרים המוקפין. התוס' כתבו דלא הקילו עליהם להקדים. ודעת הר"ן, דיכולים להקדים ליום הכניסה. אבל אם לא רצו להקדים – קורין בט"ו. ודעת הרמב"ן, דאם לא רצו להקדים – קורין בי"ד.

7. כתב הר"ן, דבני הכפרים קורין בימים אלו רק ביום, ולא בלילה, שהרי רק ביום הם נכנסים לעיירות.

8. הקשו הראשונים, אם כן, דבני הכפרים קורין בעיירות בי"ב וי"ג, ובני העיירות קורין בי"ד, הא הוי איסורא ד"לא תתגודדו" – לא תעשו אגודות אגודות?!

ותירצו התוס' ביבמות [י"ד ע"א ד"ה כי אמרינן], דבאמת בני הכפרים היו קורין במקומם, ולא בעיר. ואם כן, הוי כשני בתי דינים בשתי עיירות, דבזה ודאי לא שייך לא תתגודדו [והאי דקרי ליה יום הכניסה, היינו משום שהיו

הכפרים אינם בקיאיין לקרות המגילה בעצמם, וצריכים שיקראנה להם אחד מבני העיר¹⁰, הקילו עליהם חכמים, שיוכלו לקרות בשני וחמישי הקודמים לי"ד באדר.

וקולא היא להם, שהרי כבר באים הם בימים אלו לעיר למשפט [והטעם, מפני מה הקילו עליהם — מבואר בגמרא].

ויום הכניסה חל לפעמים בי"א, לפעמים בי"ב ולפעמים בי"ג.

כיצד חל חיוב קריאת המגילה בכל אחד מימים אלו?

אם חל להיות יום י"ד ביום שני, שהוא יום הכניסה, אזי כפרים ועיירות גדולות קורין בו ביום [שאיין דוחין את בני הכפרים מיום כניסה זה, ליום הכניסה שלפניו¹¹], ומוקפות חומה — קורין למחר, ביום שלישי.

ואם חל יום י"ד להיות ביום שלישי או ברביעי, אזי בני הכפרים מקדימין לקרוא

ביום הכניסה, דהיינו י"ג באדר — אם חל י"ד בשלישי, וי"ב — אם חל י"ד ברביעי, ועיירות גדולות קורין בו ביום כדנים, ומוקפות חומה — קורין למחר.

חל י"ד באדר להיות ביום חמישי, שהוא יום הכניסה, כפרים ועיירות גדולות קורין בו ביום [כדלעיל, שאין דוחין את בני הכפרים מיום הכניסה — ליום הכניסה], ומוקפות חומה — קורין למחר.

חל י"ד להיות בערב שבת, כפרים מקדימין ליום הכניסה דהיינו י"ג, ועיירות גדולות וגם מוקפות חומה קורין בו ביום^{12 13}.

ואין בני המוקפין קורין בט"ו שחל בשבת, לפי שגזרו חכמים שלא לקרוא במגילה בשבת, מפני שאין הכל בקיאיין בקריאתה, וחיישינן שמא יטול מגילה בידו וילך אצל בקי כדי ללמוד, ויעבור על איסור הוצאה [כדלקמן ד' ע"ב, עיי"ש. וליום א' שלאחר השבת — אין דוחין את המוקפין, דהא הוי ט"ז, ואמר קרא 'ולא יעבור' כדלקמן].

ברש"ש שם.

12. והא דאין המוקפין מקדימין לי"ג, כבני הכפרים, היינו משום די"ד הוא יום קריאה לרוב העולם. ר"ן.

13. וכתב הרע"ב, דמ"מ אין קורין פרשת ויבא עמלק — אלא בשבת. וכן הפטרת פקדתי. וכן שואלין ודורשין בהלכות פורים באותה שבת [ולענין סעודת פורים, אית דעבדי לה בע"ש, ואית דעבדי לה ביום א'. ולכו"ע אין עושין אותה בשבת]. וכתב הרש"ש דהכי נמי איתא ברמב"ם. ותמה על הב"י ואחרונים שהשיטו דבריהם.

10. הקשה הטורי אבן, הא אמרינן בירושלמי [הובא לעיל], דבן עיר אינו מוציא בן כפר? ותירץ, דאמנם בן עיר קורא להם, אבל הם חוזרים אחריו מה שהוא אומר [ובבחת"ס הקשה, הא הוי ליה קורא בעל פה? ועיי' בקהילות יעקב סי' א'].

והריטב"א כתב דדברי הירושלמי הם דווקא בבן עיר שאינו יכול להוציא בן כרך ולהיפך, אבל גבי כפרים — כך היתה התקנה, שיהא בן עיר קורא להם, וכחד עם חשיבי. עיי"ש.

11. והטעם כתב בתוס' הרא"ש לקמן [ד' ע"ב], משום דלא מהני להו מידי, דהא סוף סוף היו טרודין באותו יום בדין או בקריאת התורה, ועיין

מנלן די"א י"ב וי"ג ראויין לקריאת המגילה,
הא בקרא כתיב רק י"ד וט"ו?

וקא מהדר בתמיהה: מנלן? הא לא מקרא
ילפינן לה, ולא חובה היא עליהן, אלא תקנת
חכמים היא, כדבעינן למימר לקמן [במשנה
הבאה], דחכמים הקילו על בני הכפרים
שיוכלו להיות מקדימין קריאתה ליום
הכניסה, כדי שיהיו פנויים ביום הפורים,
ויספקו אז מים ומזון לאחייהם שבכרכים¹⁷,
ואם כן, מאי קשיא לך מנא נפקא לך מקרא,
הא תקנת חכמים היא?!¹⁸

ומבארין: אנן הכי קאמרינן, מכדי, על
כרחך, כולחו הני יומי דקורין בהן, אנשי
כנסת הגדולה¹⁹ — שהיו בימי מרדכי ואסתר,

חל י"ד להיות בשבת, כפרים ועיירות
גדולות מקדימין וקורין ליום הכניסה, דהיינו,
י"ב באדר¹⁴ [וטעמא דבני עיירות מקדימין
ליום הכניסה, מפרש לקמן [ד' ע"ב], דהואיל
וממילא נדחו מהזמן הקבוע להם, דהיינו
שבת, ידחו כבר ליום הכניסה שבני הכפרים
קורין בו], ומוקפות חומה — קורין למחר¹⁵.

ואם חל י"ד להיות אחר השבת, ביום ראשון,
אזי כפרים מקדימין ליום הכניסה דהיינו יום
חמישי, י"א באדר¹⁶, ועיירות גדולות קורין
בו ביום, ומוקפות חומה — קורין למחר.

נמרא:

שנינו במשנתינו: מגילה נקראת בי"א וכו'.

בט"ו, שהוא יום הכניסה, היינו משום דכתיב:
"ולא יעבור". והוא חידוש, דיום ט"ו, בכלל
"ולא יעבור" — לגבי בני י"ד.

17. במסקנת הגמ' לקמן [ד' ע"ב] לא אמרינן
הכי, אלא, דמפני שמסקין מים ומזון כל השנה,
הקילו עליהם בפורים. ועיי' בשפת אמת מה
שכתב בזה.

18. כך מתבאר קושית הגמ' לפי רש"י. ועיי'
מה שהביאו הרשב"א והריטב"א בשם התוס',
בביאור קושיית הגמ'.

19. הכא איתא, דאנשי כנסת הגדולה תקנו
קריאת מגילה. ולכאור' קשה, דלהלן [ד' ע"א]
איתא: "אסתר ברוח הקדש נאמרה". ואמרינן
התם, דהך "ברוח הקדש נאמרה" — היינו
דנאמרה לקרות, משמע דנתחייבו לקרותה ע"י
רוח הקדש!?

וביאר ברנת יצחק, דהלא קי"ל דאין נביא
רשאי לחדש דבר מעתה, וא"כ, לא יתכן דמקרא

14. והא דאינם קורין בערב שבת, בי"ג באדר,
היינו משום דאין יום זה קבוע לשום אדם. ר"ן.
והמאירי כתב, דכיון דבני עיירות נדחו, מה
לי י"ב ומה לי י"ג, הלכך ידחו לי"ב, ויקראו עם
בני הכפרים.

15. איתא בירושלמי [הלכה ג'], שהקשו קמי ר'
זעירא, מאי שנא עיירות מכרכין, דגבי כרכין
אמרינן, דכשחל י"ד בערב שבת, קורין הכרכין
בי"ד, ואין נדחין ליום הכניסה, ואילו גבי עיירות
אמרינן, דכשחל י"ד בשבת, נדחות העיירות ליום
הכניסה!?

ותירץ התם רב לא: "מפני כבוד כרכים. שלא
יהו אומרים: ראינו כרכים ועיירות קורין כאחת".
דהיינו, שאם יידחו הכרכין ליום הכניסה כשחל
יום שלהם בשבת, כמו שנדחין העיירות כשחל
יום שלהם בשבת, אין זה כבוד לכרכין, שיהו
שוין בענין הדחיה — כמו העיירות. ועיי"ש עוד
באריכות.

16. כתב הר"ן, דהא דאין בני הכפרים קורין

להני יומי במגילה! והיינו דמבעיא לך, היכא רמיזא בקרא דתקיננו האי מלתא?

אמר רב שמן בר אבא אמר רבי יוחנן: אמר קרא "לקיים את ימי הפורים"²³ האלה בזמניהם". ולשון "זמניהם" משמע, דזמנים הרבה תקנו להם.

ומקשינן: מנלן למילף חמשה זמנים, דילמא האי "בזמניהם" מיבעיא ליה לגופיה, לי"ד וט"ו המפורשים בקרא, שיקיימו בהם את מצוות הפורים?

ומבארין: אי לגופיה אתא, אם כן לימא

ותקנו את שמחת פורים וקריאת המגילה — תקנינהו, שיהא אפשר לקרות בהם,

דאי סלקא דעתך, דאנשי כנסת הגדולה, ארבעה עשר וחמשה עשר בלבד תקוה, ליכא למימר הכי, דמי אתו רבנן שאחריהם ועקרי תקנתא דתקיננו אנשי כנסת הגדולה, והתירו לבני הכפרים לקרות בימים אחרים? והתנן: אין בית דין יכול לבטל דברי בית דין חבירו²⁰, אלא אם כן הוא גדול ממנו [מבית דין חבירו] — בחכמה ובמנין?^{21 22}

אלא פשיטא, כולהו, כל ימי הקריאה, אנשי כנסת הגדולה תקיננו. ואם כן, ודאי רמזינהו

שאחר אנשי כנסת הגדולה — לא קם ב"ד כמותם. [והרשב"א כתב, דחד מתרי נקט]. והך קשיא ליה להריטב"א, משום דס"ל כשיטת הראב"ד [פ"ב מהל' ממרים ה"ב], דדבר שפשט בכל ישראל — א"א לבטלו. אבל הרמב"ם כתב, דרק דבר שהוא סיג לתורה, ופשט איסורו בכל ישראל — אינו בטל.

23. ימים אלו נקראים "פורים" — ע"ש הפור שהפיל המן, כדאיתא במגילה [ט' כ"ו]: "על כן קראו לימים האלה פורים על שם הפור וגו'". אלא שצריך להבין, אמאי נקראו "פורים", לשון רבים, ולא "פור"?

וביאר בעל מדרש שמואל [מהר"ש די אוזידא, בפירושו על המגילה. פרק ג' פסוק ז']. ועיי' עוד להלן, פרק ט' פסוק כ"ו], עפ"י מה דאיתא במדרש [אסתר רבה פ"ז, ובעוד מדרשים], שהמן הפיל פור על ימי השבוע — ולא עלתה לו. כי כל יום ויום קטרג לפניו, כדאיתא התם. וא"כ, אם לא היה מפיל כי אם את הפור הראשון, בודאי לא היה נכנס לתגר זה. ורק ע"י שמלאו לבו להפיל גורל שני על החדשים — ועלתה לו, בזה נתפתה. לכן קראו

מגילה היה עפ"י רוח"ק. אלא ע"כ, דתקנת ב"ד היתה, אלא דע"י רוח"ק, נצטוו ב"ד שבאותו הדור לתקן תקנה לקרותה.

20. ואף דיכולין לעקור אפילו דבר תורה בשב ואל תעשה, היינו דווקא לאסור ולעשות סייג. אבל אינם יכולים לתקן דבר חדש. שפת אמת.

21. כתב הרמב"ם [הלכות ממרים פ"ב ה"ב]: "והיאך יהיו גדולים מהם במנין, הואיל וכל בית דין ובית דין של שבעים ואחד הוא? זה מנין חכמי הדור, שהסכימו וקבלו הדבר שאמרו בית דין הגדול, ולא חלקו בו". וכ"כ הסמ"ג [עשין קי"א].

ועיי' בש"ך [בפלפול בהנהגת איסור והיתר, בסוף סי' רמ"ב], שהביא, שהראב"ד כתב בריש עדיות, דהך "במנין" — היינו שגדולים מהם בשנים.

22. כתב הריטב"א, דבדין הוא דהוה מצי להקשות, דאפילו ב"ד גדול מן הראשון, לא מצי לבטולי תקנה, כיון שפשטה התקנה בכל ישראל. ולא הקשה הש"ס הכי, משום דפשיטא לך,

קרא: "לקיים וגו' בזמן", דמשמע דבעינן למעבד מצוות הפורים בזמן המפורש בהם. ומאי האי דכתיב "זמניהם"? משמע דזמנים טובא תקנו להם.

ומקשינן: ואכתי מיבעי ליה האי דנקט קרא "זמניהם" לשון רבים, למימר דזמנו של זה — מוקפין, לא בזמנו של זה — פרוזים! דאי הוה כתיב רק "בזמן", הוה אמינא דזמן אחד לשניהם, אי בעו — ליקרו תרווייהו בי"ד, ואי בעו — ליקרו בט"ו?

ומבארין: אם כן, דלהכי אתא קרא, לימא קרא "זמנים". מאי האי דכתב קרא "זמניהם"? שמעת מינה לכולהו הני תלת מילי: שבתביה הזאת נכללים זמן וזמנים וידעינן לגופיה וזמנס חלוק, ותיקנו הרבה זמנים.

ומקשינן: אם כן, אימא דאיכא זמנים טובא, ואפילו קודם י"א באדר, ואחרי ט"ו בו²⁴, יהא אפשר לקרוא את המגילה²⁵?

ומתצינן: קרא ד"זמניהם" דמרבית מיניה

יומי אחריני — דומיא ד"זמנים" מרבי. מה זמנים האמור בהם בפירוש — תרי יומי נינהו, דהיינו י"ד וט"ו, אף זמניהם — תרי יומי אתא לרבווי, ותו לא.

ומקשינן: אי תרי יומי אתא לרבווי, ואימא תריסר ותליסר [י"ב וי"ג], ומנלן דקורין בי"א?

ומתצינן: כדאמר רב שמואל בר יצחק לקמן [לתרץ קושיית הגמ']²⁶: יום י"ג באדר זמן קהילה לכל היא, שבין בשושן ובין בשאר מקומות נקהלו בו היהודים להנקם מאויביהם²⁶, וכיון שעיקר הנס נעשה בו — לא צריך לרבווי²⁷. הכא נמי, לא תקשי דלמא לרבווי רק תריסר ותליסר, דהא י"ג זמן קהילה לכל היא — ולא צריך לרבווי שקורין בו.

ומקשינן: ואימא דאתרבו מקרא שיתסר ושיבסר [ט"ז וי"ז] באדר, ומנלן דאתא קרא לרבווי רק ימים הקודמים לי"ד?

לימים האלה פורים, כי ע"י שעשה שני גורלות — נעשה הנס, וכדאמרן. ועיי"ש עוד, שהארץ בענין הגורלות.

²⁴. כתב הריטב"א, דהיינו דווקא כל חודש אדר, אבל טפי לא. דכתיב [ט' כ"ב]: "והחדש אשר נהפך להם וגו'". ובאמת בירושלמי [פ"א ה"א], איכא מאן דסבירא ליה הכי, דכל החודש כשר לקריאת מגילה. ובמרדכי [ריש מגילה] פירש דהיינו לענין מפרש ויוצא בשיירא, דיכול לקרות מר"ח.

²⁵. ועיין פני יהושע ורעק"א [ועוד מפרשים], שהקשו, אמאי נימא זמניהם טובא, הא תפסת מרובה — לא תפסת!?

והריטב"א כתב, דסד"א הכי משום דכתיב: "והחדש אשר נהפך להם וגו'". משמע דכל החודש כשר. וע"ע ברש"ש ויעב"ץ.

²⁶. הקשו הראשונים, אמאי נקט לשון "קהילה", ולא לשון מלחמה? ותירץ הריטב"א, דלישנא דקרא נקט.

²⁷. עיין ברא"ש [ועוד ראשונים], שהקשה על פירוש רש"י, והא מנוחה גורמת הקריאה, ולא המלחמה, כדכתיב "כימים אשר נחו בהם היהודים"?

ותירץ על פי הירושלמי, דהכי פירושא: דהקשתה הגמרא, אימא דאתא "כימים" לרבווי י"ב וי"ג! ותירץ ר' חלבו ד"ג זמן מלחמה היה,

אמר רב שמואל בר יצחק: י"ג זמן קהילה לכל היא, ולא צריך קרא לרבווי.

ומקשינן: ואימא שיתסר ושיבסר מרבי קרא?

ומתרצינן: "ולא יעבור" כתיב.

והוינן בה: רבי שמואל בר נחמני, דיליף לה מ"כימים", מאי טעמא לא אמר מ"בזמניהם"?

ומבארין: משום דהך דדרשינן את מלת "בזמניהם" לתלת מילי: "זמן", "זמנב", "זמניהם" — לא משמע ליה למדרש הכי.

ומאידך, רב שמן בר אבא דיליף מ"זמניהם", מאי טעמא לא אמר מ"כימים"?

אמר לך: ההוא "כימים" — לדורות הוא דכתיב, ולא לרבווי מיניה ימים אחרים. דהכי הוא משמעויה דקרא: וישלח ספרים אל היהודים, לקיים לדורות את יום י"ד וט"ו

ומתרצינן: "ולא יעבור" כתיב [כך הוא לשון הכתוב: "וקבל היהודים עליהם ועל זרעם וגו' ולא יעבור וגו' להיות עשים את שני הימים האלה וגו'"], דמשמע שלא יעבור את שני הימים האלה — לקרות לאחריהם.

ורבי שמואל בר נחמני אמר: מהכא מרבינן יומי אחרני לקריאה: דאמר קרא: "וישלח ספרים אל כל היהודים וגו' לקיים עליהם להיות עשים את יום ארבעה עשר וגו' כימים אשר נחו בהם היהודים וגו'".

ולכאורה הוה ליה לקרא למכתב: "ימים אשר נחו בהם", דמשמע דהם — ארבעה עשר וחמשה עשר באדר, האמורים בתחילת הפסוק — הם הימים אשר נחו בהם. מאי האי דכתב קרא "כימים"?

אלא, אתי האי קרא לרבות עוד שני ימים כמותן, דהיינו אחד עשר ושנים עשר, שקורין בהם את המגילה.

ומקשינן: ואימא דתריסר ותליסר מרבי קרא?

בראשית, דאיתא התם כר"ת].

אמנם הר"ן במס' תענית הביא מהראב"ד, דאיכא סמך לתענית אסתר, מהאי דכתיב במגילה: "וכאשר קיימו על נפשם דברי הצומות". לומר, שכשם שקבלו עליהם לעשות יום טוב, כך קבלו על עצמם לעשות תענית בכל שנה ושנה. וברמב"ם [פ"ה מהל' תענית ה"ה] איתא הכי: "ונהגו כל ישראל בזמנים אלו להתענות בי"ג באדר, וזכר לתענית שהתענו בימי המן. שנאמר: דברי הצומות וזעקתם". ועיי' ברנת יצחק.

ובספר כלבו [הל' פורים] כתב: "התענית שאנו עושים, אינו אלא זכר לתענית אסתר,

ואם כן, ע"כ דליכא לרביי יום זה מ"כימים", דהא לא הוי כימים אשר נחו בהם! ומ"מ ע"כ קורין גם בי"ג, דק"ו הוא, לפניו לאחריו — קורין, בו עצמו לא?!

ור"ת מפרש, דכיון דממילא נקהלין בי"ג בני הכפרים לעיירות לתענית אסתר, לומר סליחות ותחנונים בציבור [כפי שבזמן אחשוורוש, כשנקהלו לעמוד על נפשם, ודאי התענו, שהרי היו צריכים רחמים!] ולהכי לא צריך לרבווי דקורין בו.

ואומר ר"ת, דמהכא סמך לתענית אסתר שאנו נוהגין [ובתוס' הרא"ש כתב כן בשם השאילתות. ובמהר"ן חיות הביא מדרש תנחומא בסוף פ'

באדר — כאותם ימים אשר נחו בהם היהודים בזמן הנס.

אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: זו — דברי משנתינו שבני הכפרים מקדימין ליום הכניסה — דברי רבי עקיבא סתימתאה [שרבי עקיבא אמרה, כהרבה משניות שסתם רבי, ולא פירש מי אמרן, והן דברי רבי עקיבא]²⁸, **דריש לרביי כל ימים אלו, מ"זמן — זמנה — זמניהם**.

אבל חכמים חולקין עליו, ולא דרשי להך דרשה, ואומרים: אין קורין אותה אלא בזמנה המפורש במקרא, דהיינו י"ד וט"ו.

מיתבי, אמר רבי יהודה: אימתי הקילו חכמים על בני הכפרים שיקדימו ליום הכניסה, בזמן שהשנים כתיקנה, שמעברין אותן על פי בית דין, ומקדשין את החדשים על פיהם, ושולחין שלוחין לכל ישראל להודיע אימתי התקדש חדש ניסן, ועושין כל

ישראל מועדין על פיהן, **וישראל שרויין על אדמתן, והשלוחין מגיעים עד הפסח לקצה ארץ ישראל, להודיע להם שהוקדש החודש.**

אבל בזמן הזה, שאין ישראל שרויין על אדמתן, ולא יגיעו השלוחין אל כל ישראל עד הפסח, הואיל וישראל מסתכלין בה — בקריאת המגילה, ואומרים: ביום י"ד באדר קרינו את המגילה, אם כן נשאר ט"ו יום לחודש אדר, ומונין עוד ט"ו יום בחודש ניסן, ועושין הפסח.

ואם נקדים את קריאת המגילה, שמא יטעו ויחשבו מיום קריאת המגילה, ויקדימו לעשות הפסח לפני זמנו, ונמצא שאוכלין חמץ בימים אחרונים של הפסח! להכי אין קורין אותה אלא בזמנה, דהיינו י"ד וט"ו²⁹.

והשתא, **רבי יהודה, שמחלק בין זמן שהשנים כתיקונן — לזמן הזה, אליבא דבאן אמר למילתיה?**

משנה זו לדעתו. דהיינו, שמשנה זו, שנכתבה סתם [כלי להזכיר את שם אומרה] — היא דעתו של אותו רבי פלוני.

29. כך פירש רש"י. והרא"ש מפרש, דהיינו טעמא, משום דבזמן הזה מצויין עניים הרבה, והואיל ועיניהם של עניים נשואות למקרא מגילה, שהרי נותנים מתנות לאביונים ביום קריאתה [כדאמרינן לקמן [ד:]: "גובין בו ביום ומחלקין בו ביום"], להכי אין קורין אלא בזמנה. משום שאם יקראו לבני הכפרים קודם, הרי יתנו להם המעות באותו יום, ויוציאו מיד את המעות, ואם כן, בזמן הסעודה שהוא לכולם בי"ד [כדאמרינן לקמן [ה:]] "אבל שמחה אינה נוהגת אלא בזמנה", לא ישארו להם מעות.

והרשב"א ביאר דהיינו טעמא, משום דבעינן

ושיזכור כל אדם, שהבורא יתברך רואה ושומע כל איש ישראל בעת צרתו, כאשר יתענה וישוב אליו בכל לבבו, כאשר עשה לאבותינו בימים ההם בזמן הזה".

אמנם בספר מגיד מישרים [למרן הבית יוסף, על פרשת ויקהל] כתב, שאמר לו המגיד מן השמים: "בפורים ובליל פסח, יוכל האדם לשתות כל יין שירצו. וכדי שלא יסטינו עליהם, נוהגין להתענות בערב פורים ובערב פסח, כדי להכניעם, ולהורות שאינם אוכלים ושותים להשלים תאות היצר הרע, אלא לעבודת קונו". והרישב"א כאן כתב, דתענית זו היא כעין תענית יחיד, וצריך קבלה מבעוד יום!

28. והרישב"א פירש, דכל היכא דאתמר: "זו דברי רבי פלוני סתימתאה", ר"ל, שנסתמה

אילימא אליבא דרבי עקיבא, הא אפילו בזמן הזה סבירא ליה דאיתא להאי תקנתא, דבני הכפרים מקדימין. דהא רבי עקיבא בזמן הזה הוה, ושנה הלכה זו במשנה³⁰. ואילו רבי יהודה קאמר, דבזמן הזה, אין קורין אותה — אלא בזמנה!?

אלא לאו, רבי יהודה — אליבא דרבנן אמרה. ואפילו הכי קאמר, דבזמן שהיו השנים כתיקנן, וישראל היו שרויין על אדמתן מיהא — הוה קרינן גם בשאר הימים! חזינן, דרבנן נמי דרשי "זמן — זמנא — זמניהם"!

ומסקינן: תיובתא דרבי יוחנן, דאמר דלרבנן לעולם אין קורין אותה אלא בזמנה — תיובתא³¹.

איכא דאמרי: הכי אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: זו דברי רבי עקיבא

סתימתאה, שגם בזמן הזה מקדימין ליום הכניסה. אבל חכמים אמרו: בזמן הזה, שאין ישראל שרויין על אדמתן, הואיל ומסתכלין בה, אין קורין אותה אלא בזמנה. דאף דאינהו נמי דרשי "זמן זמנא זמניהם", אחר החורבן החמירו — שמא יטעו בחשבון.

תניא נמי הכי, אמר רבי יהודה: אימתא אמרינן דבני הכפרים מקדימין ליום הכניסה, בזמן שהשנים כתיקנן וישראל שרויין על אדמתן. אבל בזמן הזה, הואיל ומסתכלין בה — אין קורין אותה אלא בזמנה.

רב אשי קשיא ליה ברייתא דרבי יהודה דלעיל, דאמר דבזמן הזה אין קורין אותה אלא בזמנה — אדרבי יהודה דמתניתין דלקמן, ומוקים לה לברייתא — כרבי יוסי בר ב-ב יהודה.

והכי קשיא ליה:

לקבוע לעניים יום אחד קבוע לקבל המעות בכל המקומות, שמא יבואו למקום שאין קורין בו היום, ויצאו כפחי נפש. [ועיין עוד בהשגות הראב"ד על בעל המאור].

עוד הביא הרא"ש, דיש גורסין "הואיל ומסתכנין בה", שבאין לידי סכנה כשרוצין להעמיד על דתיהן, עיי"ש.

אמנם במדרש תנחומא [פר' בראשית סי' ג', ד"ה ותשובת שאלה] איתא הכי: "אבל בזמן הזה, הואיל ומסתמא בקיאיין הן, אין קורין אלא בזמנה".

30. כך פירש רש"י. והקשו הראשונים, הא רבי עקיבא היה גם בזמן הבית, שהרי היה חתנו של כלבא שבוע, שהיה בזמן הבית, כדאיתא במס' כתובות [ס"ב ע"ב]. [ובשפת אמת הקשה עוד, הא כמה משניות איתא דלא נ"מ בזה"ז. עיי"ש?]

ופירש הרשב"א בשם התוס' [אינו בתוס' שלפנינו], דפשיטא ליה דמתניתין בזמנה"ז מיירי, מדקתני: "אימתי, במקום שנכנסין בה בשני ובחמישי וכו'", ומדפליג בין נכנסין לאין נכנסין, ולא מפליג בין בפני הבית לשלא בפני הבית, ש"מ דאפילו בזמן הזה איתא להאי תקנתא. ועיי' בשפת אמת.

ובתוס' הרא"ש כתב, דמדתנן: "אימתי במקום שנכנסין בכו"ה", ולא קתני "שהיו נכנסין", שמע מינה, דבכל עת שנכנסין בשני וחמישי — מקדימין ליום הכניסה, ואף בזמן הזה.

אבל הריטב"א כתב ליישב פירש"י, דהאי דאמר דרבי עקיבא לאחר חורבן היה, היינו שעיקר ענייניו היו לאחר חורבן. עיי"ש.

31. וכתב הריטב"א, דהא דלא אמרינן דרבי